بەهاری ڕەوانبێژی

واناناسی ـ ڕوونبێژی ـ جوانکاری

دانانی

موحسین ئەحمەد مصطفی گەردی

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

سوپاس و پێزانین

پڕ بەدڵ سوپاس بۆ هەموو ئەو بەڕێزانەی یارمەتیان دام لە هەڵەچنی و لەڕێنمایی خوا سەرکەوتوویان بکات لە هەردوو دنیا .

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ ٱلرَّحْمَٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ ٱلْقُرْءَانَ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ ٱلْبَيَانَ ﴿٤﴾ ﴾ الرحمن: ١ - ٤

به ناوی خوای گەورە و میهرەبان

سوپاس و ستایشی زۆری لەبن نەهاتوو بە ئەندازەی دەریای ڕەوانبێژی قورئان، گوتراو بە زمانی کە سانی لە تۆنزیك بە دڵ و گیان،نووسراو بەخامەی شاعیرو ڕۆشنبیرانی دڵ پر لەئیمان،وشە ناسك و شێواز جوان،بۆ تۆ ئەی خودای بەخشندەی ڕێگای ڕوونبێژی و،ڕاست بێژی و جوانکاری بۆ هەردوو جیهان، خوایە دروودی زۆری بێ پایان، برژێ بەسەر ئەو پێغەمبەرەی کەئیعجاز و ڕەوانی قورئانی بۆ ببوو بە پشتیوان، توانی بە واتای بەرزو بەواژەی پاراو و جوان.بەهاری ئیسلام بکات بەدیاری برایەتیی و تەبایی و نەمانی تاوان. خوایە هەمان ئەم درووده بباریێ بەسەر هەموو ئەو پێغەمبەرانەی کەگیان بەخشانە ڕووناکی ئیمانیان دانا لەجێگای تاریکی بڕوای پووچەڵی کەسانی نەزان. خوایە درووردی زۆرت بباریێ بەسەر ئەو یارویاوەرانەی بۆ گەیاندنی تیشکی ئیسلام بۆ دوور ترین شوێن بە پشتیوانی خوای تاك و تەنهای میهرەبان. یەك لەو شوێنانەش کە ئەم تیشکەی بەرکەوت کوردستان بوو نیشتمانی خۆشەویستمان،خوایە ڕزگاری بکەی لە پارچە پارچەیی و دەست بە سەری و، لەخۆپەرست و گیرفان پەروەران،خوایەبمانکەی بەگەلێکی سەربەخۆ و زانست پەروەر و یەکترگرو پێشکەوتوو بۆ ڕاستی و برایەتی و خۆشەویستی قەلەم و کوردستان.

پێشەکی

ئێمە لە کاتێك کەبەوردی لە هونەری ڕەوانبێژی دەڕوانین، دەبینین ئەم هونەرە تایبەت نییە تەنیا بە ئەدەبی گەلێك،بەڵکو هونەرێکە هەموو زمانێك تیایدا هاوبەشن،کوردیش وەك هەر گەل و نەتەوەیەك جێگای خۆی لە نێو ئەم هونەرە دا کردووتەوە بە پێی ئەم تایبەتمەندییەی کە لەو زماندا بە کارهاتووە،بۆ ئەمەش دەتوانین ئاماژە بە ئەدەبی فۆلکلۆر و بەشەکانی و قسەی نەستەق و چیرۆك و شیعرو ئەفسانەو زۆری تربکەین، بەتایبەتی ئەدیب و شاعیرە مەزنەکانمان توانیویانە زۆر بە لێهاتوویی شیعرەکانیان پێ بڕازێننەوە، بێگومان ئەم جۆرە داهێنانەش لەروخساری زمانی کوردی کارێکی ئاسان و سادەنەبووە، بەڵکو بە تواناو ماندوبوونی قوتابخانەی کەسانی شارەزاو لێهاتوو دروست بووە، شاعیرە مەزنەکانی وەك خانیّ و جزیری و مەولەوی و نالی و سالم و مەحوی و زۆرانی تر، دەوری بالآیان لەم بوارەدا هەبووە، ئەم شاعیرانە لەگەڵ ئەوەی کە مەلاو زانای چاك بوونە، شارەزایی تەواویشیان لە زمانی فارسی و شیعری شاعیرانی ناوداری فارس و، عەرەبدا هەبووە، ئەمە بوو وای کرد کاریگەری زۆریان هەبێ لەپێگەیاندنی هونەری رەوانبێژی.دەرکەوتنی ئەم هونەرەش بەچڕو پڕی لە ئەدبی کوردیدا کارێکی ئاسان نییە،بەڵکو پێویستی بە هەوڵدانێکی زۆر بووە، ئەوەی لێرە هەژی گوتنەو پێویستە ئاماژەی بۆ بکەین، ئەم پرسیارانەن: بنەماو یاسای ئەم هونەرە لەکوێ سەر هەڵئەداو چۆن بەرجەستەبوو؟ وەك زانست چۆن بەسەر دەقە هونەریەکان جێبەجێ دەکرێ؟ دەبێ هەمان زانستی ڕەوانبێژی عەرەبی وەرگیراوو وەرگێڕدراوبێ، کورد بەسەر ئەدەبەکەی خۆی جێبەجێی بکات؟یان زانستێکە بوونی خۆی هەر لە کۆنەوە هەبووە بەوەرگرتنی لە ئەدەبەکەی

خۆی؟ بۆ وەڵامی ئەم پرسیارانەو پرسیاری هاوشێوە((گەلێ قانون و پێڕەوی گشتی هەیە دەکرێ بەبالای هەموو ئەدەبێك ببڕێ. مەجاز،کینایە،تەشبیە،ئیستعارەو هونەرەکانی بەدیع و گەلێکی تر لەبابەتەکانی بەلاغە، لەهەموو زمانێکدا هەن و بەکار ئەهێرێن.. ئەوەندە هەیە ئەبێ وریای ئەوەبین بە جۆرێکی وا بەسەر بابەتی زمانی خۆمانیاندا پراکتیکە بکەین خاسیەتەکانی ئەدەبەکەمانمان لەیاد نەچێتەوە، نموونەیان لەناو جەرگەی ئەدەبەکەی خۆمانەوە بۆ بهێنینەوە، ئەم زانستەبەلاغە عەرەبییەی کەئێستا لە قوتابخانەکاندا ئەخوێنرێ پێشانیش لەحوجرەکانی مەلاو فەقێیاندا باوبووە گەلێ قانوونی گشتی وای تیایە ئەکرێ بۆ شی کردنەوەی تیکستی ئەدەبی لە هەر زمانێکی تردا بەکار بهێنری))[1]

زانایانی ڕەوانبێژی عەرەبی زانستی ڕەوانبێژیان لە خودی دەقە هونەرەکانیان بەرجەستە کردووە، لە دوای ماندو بوون و بەدوادا چوونێکی زۆر، ئێمەی کوردیش هەمان ئەم زانستە لەدەقە هونەریەکانی خۆمان دەبینین دەتوانین وەك ئەوان بەرجەستەی بکەین و سوودیش لە هەوڵەکانی ئەوان وەربگرین، هەروەك ئەم زانستە ڕەوابێژیانەی کە لە لایان چەند ئەدیب و زانای کورد بەرهەم هاتووە، سەرچاوەی دەستکەوتی زانستی رەوانبێژی ئێمەش،فوڵکلۆرو شیعری شاعیرانی لێهاتووە، هەروا ئەو شاعیرانەی کەسوّفی بوون و پەیوەندییان بە شاعیرە سوّفیەکانی میللەتانی دراوسێوە هەبووە، زۆر لە هێماو ڕەمزەکانی ئەوانیان بە شارەزایی بەکار هێناوە، هەروا ئەم زانستە چۆن لە دەقە ئەدەبییەکان وەردەگیرێ لەو

---

[1] لەرێگای ئەدەب و لە پێناو نالی دا(محمد) ی مەلا عبدالکریمی مدرس ل٣٣٥

هێماو وێنەو تابلۆیانەش وەردەگیرێ کەبۆچەند مەبەستێکی تایبەت ئامادە دەکرێن، وەك بۆ ڕێکلام و بە هێزی و بێ هێزی و چاکی و خراپی و جوانی و خێرایی و زۆری تر.ئەمانەی کەباسمان کردن هەموویان بابەتی ڕەوانبێژیـن،کەسانی شارەزا دەتوانن ئەم زانستە لەم جۆرانە بەرجەستەبکەن و بیکەن بەپێڕەوو یاسا بۆ کەسانی تر، بۆ ئەوەی فێری بن و، بتوانن بەسەر دەقـەکـان جێبەجێی بکەن، کە وابێ ڕەوانبێژی دەبێ بە زانست لەو کاتەی لە شێوازی تیۆر (نظر)ی دابێ، دەبێ بە هونەر لەو کاتە لەشێوەی کارو پراکتیك دابێ، رەوانبێـژی کەبەم شێـوەیە گرنگ بێت، گرنگییەکەی بۆ چـوونە نـاو بازنەی بەرفرەوانی ئەدەبە،بۆ گەیشتن بەو تام و چێژەیە کە لەدەقە ئەدەبیەکاندا هەیە، بێگومان ئەمەش کارێکی ئاسان نییە، زۆر جار وادەبێ کەسێك زانایە بەم زانسـتە، بەلاّم بێ بەشە لەلایەنە هونەریەکەی وەك کار و پراکتیك،بۆیە کە

خۆمان فێری یاساو رێساکانی دەکەین دەبێ ئەم یاساو رێسایانە لەسەر دەقە ئەدەبیەکان جێبەجێ بکەین بەکارو کردەوە،ئەمەش هەرچەندە زۆر زەحمەتەو ماندوو بوونمان بۆ دروست دەکات، بەلاّم گەیشتن بە هەنگوین بێ چزوی هەنگ نابێ .

پێش ئەوەی بچینەنێو بابەتەکانی ڕەوانبێژی - واتاناسی، ڕوونبێژی،جوانکاری - دەبێ بزانین ڕەوانبێژی گۆڕەپانی کاری ئەم هەرسێ بابەتەیە بۆ یەکخستن وڕێکخستنی دەربڕین بەشێوازێکی جوان و گونجاو لەگەلّ باری پێویستی گوێگرو خوێنەر، دەرکەوتنی ئەم شێوازەش دەبی بە بوونی هەماهەنگی ئەم هەرسێ بابەتەبێ، ئەگەر هەماهەنگی لە نێوانیاندا نەبوو گوزارشت و دەربـڕیـن هەموو لایەنەکی جوانی و لەباری بەدەستەوە نادات، گەیشتنیش بەبنەماکانی ڕەوانبێژی بەستراوەتەوە بەخوێندن و

خوێندنەوەو لێکۆڵینەوەو بیرکردنەوەو بەدوادا چوون، بۆ ئاشکراکردن و ڕوونکردنەوەی جوانی و لەباری گوزارشت و دەربڕاوەکان،بێگومان گەیشتنیش بەرێگای ڕاست و ڕازاوە بۆ هەر دەقێکی هونەری ڕێگایەکی تری ڕۆشنبیری ڕەخنەگرو کەسانی ئەدیبە.

ئەوەی ماوە ئاماژەی پێ بکەم بۆ ئەم نووسراوەم پشتم بە چەند سەرچاوە یەکی گرینگی رەوانبێژی عەرەبی بەستووە هەوڵی ئەوەشم داوە کەیاسا گشتییەکانی بگونجێنم لەگەڵ نموونەی دەقەکانی هەندێك لە شیعری شاعیرە ناودارەکانمان لە هەمان کاتیشدا سوودم لە چەند سەرچاوەیەکی رەوانبێژی کوردیش وەرگرتووە، ئەنجامدانی ئەم کارەشم، تەنیا بۆ ئەوەبوو کەمێك شارەزایی لە دەریای ئەم هونەرە پەیدا بکەم،بتوانم لەدەرگای ئەم زانستە بگەم بەگوڵزارو روخساری هونەری ئەو ئەدیب و شاعیرانەی کە بە هزرو بیرو دەستە ڕەنگینەکانیان توانیویانە زۆر سەرکەوتووانە وشەکانیان بکەن بەگوڵ بەگریان بەئاگر.

ئیتر داوا لەخوای تاك و تەنیا دەکەم ماندوبوونم بێ ئەنجام نەبێ و، سوودی بۆ کەسانی تریش هەبێ و،کەلێنێکیش لەکتێبخانەی کوردی پڕبکاتەوە.

محسن احمد مصطفی

بەحرکە

٢٠/٧/٢٠١٢